

Εἶναι πασίγνωστον ὅτι τὰ πυρπολικά οὔτε κανόνια εἶχον οὔτε πλείους τῶν 25 ἀνδρῶν, κατὰ τινὰς ὅμως περιστάσεις καὶ μέχρι τῶν 28. Τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς γινώσκοντες δὲν ἠδυνάμεθα παντελῶς νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὰ πυρπολικά παντάπασι τὴν ἀνάγκην τῶν πολεμικῶν δὲν εἶχον.

Εἰς τὸ κύριον ὅμως ἀποβλέψαντες, ὅτι τὰ πυρπολικά καὶ τὴν νίκην καὶ τὴν σωτηρίαν τῷ Ἑλληνικῷ στόλῳ παρεῖχον, ὡς ἐν Ἐρεσσῷ, ἐν Χίῳ, ἐν Τενέδῳ, ἐν Τρικέροις, ἐν Σάμῳ, ἐν Γέροντι, ἐν Καφηρεῖ καὶ ἀλλαχόθι, εἶπομεν ἀλήθειαν ἀναντίρρητον, ἦν καὶ τὰ πράγματα ἐπεβεβαίωσαν καὶ οἱ διάσημοι ἀγωνισταὶ καὶ ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης (1) γράφων « τὰ μπουρλωτά μας εἶναι τὸ μεγαλείτερον ἄρμα μας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅθεν ὅσον περισσότερα μᾶς στείλετε, τόσον περισσότερας νίκας ἐλπίζομεν νὰ κάμωμεν. » Καὶ τῷ ὄντι τὰ μὲν πολεμικά μόλις ἠδύναντο νὰ ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τὰ πολεμικά τῶν Τούρκων βρίκια, τὰ δὲ πυρπολικά καὶ πρὸς τὰ μέγιστα ἀντιπαραταττόμενα ἔτρεπον αὐτὰ εἰς φυγὴν, πολλάκις δὲ καὶ τὸν σύμπαντα στόλον, παρέχοντα οὕτω τοῖς μὲν ἐχθροῖς τρόμον τοῖς δ' Ἕλλησι θάρρος καὶ νίκην.

Τὰ πολεμικά συνώδευον τὰ πυρπολικά, παρελάμβανον τὰς λέμβους αὐτῶν ἄμα πυρπολουμένων καὶ ἀνεκούφιζον τοὺς πυρπολιστάς ἐκ τῶν κόπων. Καὶ τὰ μὲν πολεμικά οἱ Τούρκοι εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο, καὶ διὰ τοῦτο εὐτελεῖ τῶν Τούρκων πλοῖα ἀντιπαραστάσσοντο πολλάκις πρὸς τὰ πολεμικά Ἑλληνικά. Πρὸς τὰ πυρπολικά ὅμως οὐδὲ τὰ μέγιστα δίκροτα νὰ ἀντισταθῶσιν ἐτόλμων, ἀλλ' ἀμέσως ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, πολλάκις δὲ καὶ ὁ σύμπας στόλος. Καὶ ἂν δὲ δύο ἢ καὶ τρία πυρπολικά ἐρ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ βρίκιον ὤρμων καὶ ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος ἐκαίοντο, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ἡ τῶν Τουρκικῶν βρικίων ἰσχὺς ἐλογίζετο τῆς τῶν Ἑλληνικῶν ἀνωτέρω ὥστε ἡ καταστροφὴ ἐνὸς καὶ μόνου πολεμικοῦ Ἑλληνικοῦ

(1) ἀριθ. 42, τοῦ φύλου τοῦ Νόμου.

βρικήου, καὶ τοῦτο τυχαίως, δὲν ἀποδεικνύει πάντως ἀνωτέραν τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν τὴν ἰσχύν.

Ἄν δέ, ὡς τὸ φυλλάδιον λέγει πρὸς ἐξευτελισμὸν τῶν πυρπολικῶν καὶ τοῦ ἀξιοθαυμάστου ἔργου τοῦ Κανάρη ἐν Χίῳ καὶ Τενέδῳ, ἢ τῆς Χίου ναυαρχίης καὶ ἢ τῆς Τενέδου ἀντιναυαρχίης ἐκάη κρυπτῶ τῶ τρόπῳ καὶ ῥύκτωρ, διὰ τί ὁ μὲν Κανάρης ἐπέτυχεν, ὁ δὲ Πιπίνος ἀπέτυχεν; Ἄν οἱ τὸ φυλλάδιον ὑπαγορεύσαντες ἐγνώριζον οἷους κινδύνους ἀμφότεροι ἐκινδύνευσαν· ἂν ὅτι ὁ Κανάρης τὴν ναυαρχίδα ἐκ τῶν διακριτικῶν σημείων καὶ τινος ἀερολίθου ὑπὲρ τὸν προραῖον ἰστὸν αὐτῆς σθεσθέντος γνωρίσας καὶ τὰ πανία του γεμίσας ἐπὶ τὴν προῖραν αὐτῆς ἔπεσε καὶ περιπλεχθεὶς ἐν αὐτῇ ἔμενε ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ του μετὰ τοῦ πλείστου τῶν συντρόφων του ἕως οὗ τὸ πῦρ αὐτῇ μετεδόθη καὶ ἀπελθὼν ἐπὶ τῆς λέμβου του συνελήφθη ὑπὸ σχοινίου τῆς ἀναβάθρας τῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τὴν τρόπιν καὶ δὲν προῦχώρει· ἂν τὸν διττὸν κίνδυνον, τὸν τοῦ νὰ βυθισθῆ ὑπὸ τοῦ σχοινίου ἀνατρεπόμενος καὶ τὸν τοῦ νὰ φονευθῆ ὑπὸ τῶν τουφεκίων καὶ πυροβόλων τῆς ναυαρχίδος, ἅπερ ἤρξαντο ἐκ τῆς διαδοθείσης φλογὸς νὰ ἐκπυρσεύωνται, καὶ τῶν ἄλλων δικρότων καὶ φρεγατῶν καὶ τοῦ φρουρίου· ἂν ὅτι αἱ λέμβοι πλησίον τοῦ νοτίου στενοῦ ἐνωθεῖσαι ἐπυροβολήθησαν ὑπὸ τῶν φρεγατῶν τῶν φυλαττουσῶν τὸ στενόν· δὲν ἤθελον πάντως ὁμιλήσει περιφρονητικῶς περὶ τῶν πυρπολιστῶν καὶ τῶν πυρπολικῶν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τὴν τόλμην αὐτῶν ἤθελον θαυμάσει καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ σωτήριο τοῦ Κανάρη κατόρθωμα. Τὰ δὲ πολεμικὰ πλοῖα ἐφύλαττον, τὰ μὲν δύο Ψαριανά, ὁ Ν. Γιαννίτζης καὶ ὁ Γ. Κουτζοῦκος (Δομεστίνης), ἐν τῷ βορείῳ στενῷ, ὅπου τῷ ὄντι ὑπῆρχε κίνδυνος· διότι, πνέοντος βορείου ἀνέμου, οἱ Τούρκοι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των ἐκεῖ· τὰ δὲ δύο Ἰδραϊκά, ὁ Ἐλευθέρης Ραφαήλ καὶ ὁ Ἰωάννης Ζάκας, πρὸς τὸ Βενέτικον, ὅπου οὐδεὶς ὑπῆρχε κίνδυνος· καὶ παρλαβόντα τοὺς πυρπολιστὰς ἔφερον ἐν θριάμβῳ εἰς Ψαρά.

Ἰδὴ δὲ ἐρωτῶμεν ἐκ ποίου κινδύνου ἔσωσαν αὐτοὺς ὅτε ἐκ τῆς παραλίας τοῦ Τσεσμὲ τὰς προφυλακίδας ἐξαπατήσαντες ὄρμησαν κατὰ τῶν ἐνωρμισμένων δικρότων καὶ ἄλλων πλοίων; Ἔσωσαν τὸν Κανάρην περιπλεχθέντα ἐν τῇ ναυαρχίδι, τὰ πυρβόλα τῶν δικρότων, τοῦ φρουρίου καὶ τῆς ναυαρχίδος διερχόμενον; Ἔσωσαν αὐτοὺς κανονοβολούμενους ὑπὸ τῶν προφυλακίδων; Ἐπειδὴ οὐδὲν τούτων ἐγένετο, φανερόν ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ φυλλαχίου, ὅτι τρόπον τινὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα αὐτοὺς ἔσωσαν, εἶναι οὐ μόνον ἀνυπόστατος, ἀλλὰ καὶ γελοῖος, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀναιδῆς.

Ὡς δὲ τὰ πυρπολικά διετάττοντο ὑπὸ τῶν πολεμικῶν, οὕτω καὶ τὰνάπαλιν ταῦτα ὑπ' ἐκείνων· πολλάκις δὲ οἱ πυρπολισταὶ ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῶν ναυάρχων ἢ τῶν κοινοτήτων ἔπραττον αὐτογνωμόως, ὡς ὁ Κανάρης ἐν Χίῳ, ἐν Τενέδῳ, ἐν Σάμῳ καὶ ἀλλαχόθι, ὁ Δ. Παπανικολῆς καὶ Κ. Νικηδῆμος ἐν Γέροντι, καὶ ἄλλοι ἀλλαχόθι.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ πυρπολισταὶ προσέφερον ἑαυτοὺς καὶ προεκινδύνεον ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, πολλάκις δὲ καὶ ἀμισθί, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος, πάντοτε ὅμως, τοῦλάχιστον οἱ Ψαριανοί, ἄνευ τινὸς ἀμοιβῆς, ὡς ἐκ τῶν καταστίχων τῆς κοινότητος ἡμῶν πᾶς τις νὰ βεβαιωθῆ δύναται, ἢ πρὸς αὐτοὺς δεικνυομένη περιφρόνησις τοῦ φυλλαδίου καὶ τῶν ὑπαγορευσάντων αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια.

Ἄν δὲ οἱ πυρπολισταὶ ἐμισθοδοτοῦντο μετέπειτα, οὐδὲν παράδοξον· διότι ἐλθόντος τοῦ θανάτου, ἐμισθοδοτοῦντο καὶ οἱ πλοίαρχοι τῶν πολεμικῶν οἱ ἔχοντες πλοῖα ιδιόκτητα, ἀλλ' οἱ ξένα πλοῖα διευθύνοντες ἐλάμβανον μισθὸν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὡς πρὸς τὴν τῶν Πατρῶν δὲ ναυμαχίαν συμφωνοῦν ἡμῖν τὸ φυλλάδιον καθ' ὅλα διαφωνεῖ μόνον ἐνθα λέγει ὅτι τὴν κοντραμετζάναν δὲν ἔρριψεν ὁ Κ. Χ. Γ. Κοτζιάς, ἀλλὰ καὶ ταύτην καὶ τὴν γάμπαν καὶ τὸ παρουκέτον τῆς φρεγάτας ὁ Μιαούλης. Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἀπαντῶμεν ὅτι ὁ μὲν Ν. Ἀποστόλης,

Ανδρέας Γιαννιτζής, Έμ. Τομπάζης, Γ. Σαχτούρης, Γκέικας Ν. Θεοδωράκη (ὀνομαζόμενος Ψεύτης), Α. Γ. Κριεζής, ὁ ἐκ Σπυρτσῶν Λεωνίδας καὶ ἄλλοι ἀντέκρουον γενναίως τὰ Τουρκικὰ, τὰ πλησιάζοντα καὶ κανονοβολοῦντα αὐτούς.

Ὁ δὲ Μιμούλης πρὸς ἄνεμον τῆς φρεγάτας διαβάς, περὶ ἧς καὶ ἀπὸ 22 καὶ 25 φεβρουαρίου 1822 τῶν ναυάρχων ἐκθέσεις πρὸς τὴν Διοίκησιν λόγον ποιοῦνται ὡς καταρξινισθείσης, ἐναυμάχησε πρὸς αὐτὴν καθ' ὃν τρόπον ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν εἴπομεν καὶ ἀπέκοψεν αὐτῆς τὴν γάμπαν.

Ἐπειδὴ δὲ πλησιάζαντες καὶ ὁ Κ. Χ. Γ. Κοτζιάς καὶ Ἰω. Μάκρας ἐναυμάχουν πρὸς αὐτὴν, καὶ πολλῷ ὕστερον τῆς τοῦ Μιμούλη ἀναχωρήσεως κατέπεσεν ἡ κοντραμετζάνα αὐτῆς, δῆλον ὅτι δὲν κατερρίφθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Μιμούλη. Τὸ δὲ παρούκετον αὐτῆς ἴστατο καθ' ὅλην τὴν ναυμαχίαν.

Ὅτι δὲ ὁ Κ. Χ. Γ. Κοτζιάς πρὸς τὴν φρεγάταν ταύτην ἐναυμάχησεν ἅπαντες οἱ παρευρεθέντες γινώσκουσι καὶ ὁμολογοῦσι. Καὶ ὁ γενναῖος δὲ καὶ φιλαλήθης Α. Γ. Κριεμάλδης μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ φυλλαδίου μου διεβεβαίωσε μοι τοῦτο εἰπὼν καὶ τίνι τρόπῳ ὁ Κ. Κοτζιάς πρὸς αὐτὴν ἐναυμάχησεν, ὅτι δηλαδὴ οὗτος, ἐχούσης τῆς γολέτας του μεγάλα πυροβόλα ἐν τῇ πρῶρᾳ, ἐπέπεσεν ἐπ' ἐκείνην μὲ τὴν πρῶραν ταύτης.

Τὸ φυλλάδιον ὅμως ἄλλα μείζονος λόγου ἄξια συμβάντα παραλιπὸν ὑποδεικνύει ἐν μικρὸν καὶ ὅλως ἀσήμαντον ὡς μέγα, ὅπερ, μὴ ζῶντος τοῦ Γ. Σκαντάλη, γνωστοποιοῦσιν οἱ ἐκεῖ τότε παρευρεθέντες Α. Ν. Ἀποστόλης, Α. Χ. Ι. Κοτζιάς καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ἔτι δὲ καὶ ὁ Κανάρης, ὅστις μείνας ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὕστερος βέλτιον τὰ γιγνόμενα ἔβλεπεν, ὅτι ὁ Γ. Σκαντάλης τὸ μυστικὸν τοῦ Σαριγιάννη σύρων ἔμεινεν ὀπίσω καὶ ἐδέθη ὑπὸ τοῦ Α. Γ. Κριεζῆ ταχὺ πλοῖον ἔχοντος.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐδίωκε τὸν Ἑλληνικὸν, νομίζομεν ὅτι τοῦτο οὔτε τῷ σύροντι Κριεζῆ περιποιεῖ τιμὴν οὔτε τῷ συρομένῳ Σκαντάλη ἀτιμίαν· διότι ἀμρότεροι μετὰ

τοῦ ἄλλου Ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ κατεδιώκοντο.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ οἰόμενοι τῶν ἄλλων ὑπερέχειν καταφρονοῦσιν ἐκείνων, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα καίτοι μικροῦ λόγου ἄξια ὄντα θεωροῦσι μεγίστου, τὰ δὲ τῶν ἄλλων μεγίστου λόγου ἄξια καὶ σωτήρια, ὡς τὴν πυρπόλησιν τῆς ναυαρχίδος ἐν Χίῳ, ἐν σιωπῇ παρέρχονται. Οὕσης ὅμως τῆς Ἑλλάδος τότε ἐν μεταῳρῷ καταστάσει, ἡ πυρπόλησις τῆς ἐν Χίῳ ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη παραίτιος ἐγένετο τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος ὅλης! Τοιοῦτον ἔργον οὐδεὶς νὰ ἀρνηθῆ δύναται ὅτι εἶναι παντὸς θαυμασμοῦ καὶ μυρίων ἐγκωμίων ἄξιον μᾶλλον ἢ περιφρονήσεως!

Τὴν δὲ κατάπτωσιν τῆς κοντραμετζάνας (ἣν ἴσως ἔρριψαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔρριψαν καὶ τὰς ἄλλας!) καίτοι μικροῦ λόγου θεωροῦντες ἄξιαν ἀνεφέραμεν ὅμως μόνον χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας.

Ἄλλὰ τὸ φυλλάδιον εὕρισκει καὶ τὴν ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ γενομένην ναυμαχίαν ἐλλιπῶς ὑφ' ἡμῶν περιγραφομένην.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡμεῖς ἱστορίαν μὴ προτιθέμενοι νὰ συγγράψωμεν, ἀλλ' ἐπὶ κρισιν ἀπλῶς, περιεγράψαμεν μόνον τὰ συμβάντα ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Τὸ φυλλάδιον ὅμως τοῦ Τσαμαδοῦ προτιθέμενον νὰ περιγράψῃ αὐτὴν ἀκριβῶς ἔπρεπε, νομίζομεν, νὰ ἀναφέρῃ καὶ πόθεν ἐπληροφορήθη τὸν πλοῦν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον πρὸς τροφοδότησιν τοῦ Ναυπλίου.

Πλὴν οὐ μόνον τοῦτο παρέλιπεν, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἡμαρτημένας ἔδωκεν ἡμῖν πληροφορίας περί τε τοῦ στόλου καὶ τοῦ μεγαλοφρονοῦντος καὶ ἐκεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἀποφασίσαντος ἄρχοντος Χ. Ι. Μέξη καὶ τῶν ἐπὶ τῆς νήσου μεινάντων καὶ τῶν ἐκ Πελοποννήσου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Π. Θ. Κολοκοτρώνη καὶ Γ. Καραμάνου εἰς αὐτὴν μεταβάντων, ὡς ὁ γενναῖος καὶ φιλικῆς στρατηγὸς Ι. Θ. Κολοκοτρώνης ἐν τῷ 1860 ἀριθμῷ τοῦ Λιῶνος ἀπέδειξεν.

Οἱ δὲ ἐκεῖ τότε παρευρεθέντες καὶ τὰ πράγματα ἰδόντες

ἀποροῦσι διά τε τὸ ἀνοίκειον τῶν φράσεων καὶ τὸ ἐπίπλαστον τῶν γεγονότων· διότι οὔτε εὐθύνη τις ὑπῆρχε τότε, οὔτε ποινή τις νὰ παρακολουθήσῃ ἡδύνατο, οὔτε ὁ τόπος συνσχῶρει νὰ γείνωσιν ὅσα τὸ φυλλάδιον ἰσχυρίζεται, οὔτε δυνατὸν ἔν καὶ μόνον πλοῖον (καὶ μάλιστα τοιοῦτον!) νὰ ὑποστῇ ἄνευ ζημίας μείζονα κανονοβολισμὸν ἢ αὐτὴ ἡ Σεβαστούπολις!

Διὰ ταῦτα καὶ διότι ὁ ναύαρχος Μιχούλης ὁ ἐπὶ συνέσει καὶ ἀνδρίᾳ διαπρέψας παρίσταται καὶ φρονήσεως στερούμενος καὶ θάρρους, οἱ δ' ἐκεῖ συναγωνισθέντες δείκνυνται ὡς ἀβοήθητον αὐτὸ ἐγκαταλιπόντες, ἀποδείκνυται τὸ φυλλάδιον τοῦ Τσαμαδοῦ γελοῖον τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν διαστρέφον καὶ οἱ τοῦτο ὑπαγορεύσαντες ὡς ποιηταὶ ἐμπνευσμένοι καὶ ὑπὸ θείας τινὸς μοίρας κατεχόμενοι!

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς εἶπομεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν, ὅτι τὸ ἥρωικὸν παράδειγμα τοῦ Χ. Ι. Μέξη καὶ τὸ τῶν πλοιάρχων Α. Γ. Κριεζῆ, Παναγιώτα, Τσούπα καὶ Κωσμά Μπαρπάτζη ἦτο σωτήριο. Ἐλλησίον ὅμως τοῦ Κριεζῆ οὐδὲν εὐρέθη πυρπολικόν, ὡς τὸ φυλλάδιον ἐν σελίδι 12 ἡμαρτημένως λέγει, ἀλλ' ὑψηλῶς ὁ Παναγιώτας καὶ προσηνῶς ὁ Τσούπας· τούτων δὲ σταθέντων ἀπέναντι μιᾶς καὶ μόνης φρεγάτας καὶ μύλης ἀρξάμενων νὰ ναυμαχῶσι πρὸς αὐτήν, ὤρμησεν ὁ Κωσμάς Μπαρπάτζης ἐναντίον αὐτῆς καὶ ἔτρεψεν αὐτὴν εἰς φυγὴν, καθάπερ ὁ Ν. Μέξης, ὡς συναγωνιστῆς τοῦ πατρὸς του ἐκεῖ ὄν καὶ τὰ γινόμενα ἀκριβῶς ὀρῶν, ἐν τῷ 1584 ἀριθμῷ τοῦ Αἰῶνος ἀπέδειξε, τὰ μὲν περὶ τούτου τοῦ φυλλαδίου τοῦ Τσαμαδοῦ ψευδῆ ἐλέγξας (1), τὰ δὲ τοῦ ἡμετέρου ἐπικυρώσας, ἐκτὸς μόνον τοῦ ὅτι ὁ Ν. Ράρτης ὁ πρὸς Δοκὸν τραπεὶς ἐμνημονεύθη

(1) Ὡς συναγωνιστῆς τοῦ πατρὸς του ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀριθμῷ τοῦ Αἰῶνος ἀποδεικνύει πρῶτον μὲν ὅτι οἱ ὑποβολαῖς τοῦ νεανίου Τσαμαδοῦ παρεμόρφωσαν καὶ τὴν πατριωτικωτάτην διαγωγὴν τοῦ Χ. Ι. Μέξη εἰπόντες ὅτι ἔφυγε, δεύτερον δὲ ὅτι καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν διέστρεψαν, τρίτον δ' ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ, τὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀναφερόμενα δὲν εἶναι ἀξιόπιστα. Ταῦτα δ' ἀποδεικνύων ἐπικυροῖ τὰ περ' ἡμῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ φυλλαδίῳ εἰρημένα.

παρ' ἡμῶν κατὰ λάθος ἐν τοῖς πρὸς τὸ μέρος τῶν Σπετσῶν ναυμαχίᾳσιν.

Ἄλλα δέ τινα Τουρκικὰ βρῖκια καὶ κορβέτα πλησιάσαντα τὸ κανονοστάσιον καὶ κανονοβολήσαντα αὐτὸ καὶ ἀντικανονοβοληθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν καὶ ταῦτα ἰδόντα τὴν κατὰ τῆς φρεγάτης τόλμαν τοῦ Κ. Μπαρπάτζη νὰ ἀπομακρυνθῶσιν.

Ὁ δὲ Καπετάν Πασᾶς μαθὼν ὅτι τὸν κόλπον πυρπολικᾶ κατέχουσι καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου στρατήγημα ὑπολαβῶν ἀπεσύρθη πρὸς τὸ πέλαγος καὶ ἀπῆλθεν, ὡς ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν εἴπομεν.

Περὶ δὲ τῶν ἐν Ἄστρει Ἰδραϊκῶν πυρπολικῶν τῶν συλλαβόντων τὸ φορτηγόν, φαίνεται, ἐξ ὧν ὁ Ν. Σπηλιᾶδης (1) μνημονεύει, ὅτι τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὀφείλεται καὶ τοῖς περὶ τὸν Στάϊκον Πελοποννησίοις.

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ ναυμαχία αὕτη δὲν ἦτο συστηματικὴ, ὡς τὸ τοῦ Ἰσαμαδοῦ φυλλάδιον αὐτὴν ἀναπλάττει, ἀλλὰ τοιαύτη, οἷαν ἡμεῖς ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἡμῶν περιεγράψαμεν, σημαντικὴ μὲν διὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ συστηματικὴ· διότι τὴν ἀντίστασιν τοῦ Α. Γ. Κριεζῆ, Παναγιώτα, Τσούπα καὶ τὴν κατ' αὐτῆς τοῦ Μπαρπάτζη ἐφόρμησιν κατ' οὐδένα λόγον δικαιοῦται νὰ ὀνομάσῃ τις ναυμαχίαν συστηματικὴν.

Ὡς πρὸς τὴν κατὰ τὸ Ἄρτεμίσιον δὲ ναυμαχίαν μὴ ἐννοῆσαν ἐκὸν ἢ ἄκον ἡμᾶς τὸ φυλλάδιον λόγον ποιουμένους περὶ πυρπολικῶν Ἰδραϊκῶν ὡς μὴ μετασχόντων τῆς ναυμαχίας ὑπέθεσαν οὐκ ὀρθῶς ὅτι ἡμεῖς ἀντιφάσκομεν.

Ὁ ἀναγνὸς ὅμως τὸ φυλλάδιον ἡμῶν βεβαιωθήσεται ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν πολεμικὰ Ἰδραϊκὰ, ἀλλὰ πυρπολικὰ Ἰδραϊκὰ καὶ τὴν παρεξήγησιν ταύτην τοῦ φυλλαδίου τοῦ Ἰσαμαδοῦ ἀναφέροντες παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Κανάρης καὶ

(1) Τόμ. Α. σελ. 115.

ὁ Νικόδημος διεσώθησαν ἐκ τοῦ κινδύνου μόνον, καὶ ἐπομένως ἐδύναντο ἀδιαφόρως νὰ ἀπέλθωσιν εἰς ὅποιον τῶν πλοίων ἤθελον, ὡς καὶ ἀπῆλθον ὁ μὲν Κανάρης εἰς τὸ τοῦ Κριεζῆ, ὁ δὲ Νικόδημος εἰς τὸ τοῦ ναυάρχου τῶν Ψαρῶν Ν. Ἀπαστόλη.

Τὸ φυλλάδιον ὁμοίως ἐξέθεσεν ἡμεκρτημένα καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ μεινάντων Ψαριανῶν πλοίων· διότι ταῦτα δὲν ἦσαν δύο ἀλλὰ τέσσαρα, τὸ τοῦ Ν. Ἀπαστόλη, τὸ τοῦ Δ. Χ. Ι. Κοτζιᾶ, τὸ τοῦ Α. Κουτζούκου (Δομεστίνη) καὶ τὸ τοῦ Ν. Καρακωσταντῆ, ἐτι δὲ πέντε Ἰδραϊκὰ, τὸ ὅλον ἐννέα. Ταῦτα δὲ μετὰ δύο πυρπολικῶν, ἐνὸς μαρτίγου ὑπὸ τὸν Κανάρην καὶ μιᾶς λεύκας Ἰδραϊκῆς, ἐπέβησαν εἰς ὠρεοῦς, καὶ ἐκεῖ σκεπτόμενα τοῦ ἔργου ἐμεινάν τα ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐγκαταλειφθέντα Τουρκικὰ πλοῖα εἶδον αἴφνης 4 Τουρκικὰ ἔξω τοῦ κόλπου, τὰ μὲν τρία βρίκια, τὸ δὲ τέταρτον τρικάρτερον, ναβέταν, καὶ ἀμέσως ἀνήχθησαν. Τῶν δὲ Τουρκικῶν πλοίων τὰ τρία ἐτέθησαν ἀμέσως ὑπ' ἀνεμον καὶ διὰ τὸ στενὸν τοῦ κόλπου πλησίον ἀλλήλων· ἀλλ' ἰδόντα τὸν κίνδυνον κατέφυγον εἰς τὴν ξηράν, ἐνθα οἱ ἐν αὐτοῖς Τοῦρκοι ἐγκαταλιπόντες αὐτὰ διεσώθησαν.

Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Θ. Γκιώνη, τοῦ Ν. Ἀπαστόλη καὶ τοῦ Δ. Χ. Ι. Κοτζιᾶ (τὰ δύο Ψαριανὰ, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ 4 Ἰδραϊκὰ, ὡς λέγει ἐν σελ. 47 τὸ φυλλάδιον) πλησιάσαντα ἐκανονοβόλησαν αὐτὰ· ἰδόντα ὁμοίως ὅτι ἦσαν ἔρημα ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, τὰ μὲν Ἰδραϊκὰ συλλαβόντα αὐτὰ διὰ τῶν λέμβων των καὶ εἰς Σύρον κομίσαντα ἐπώλησαν, τὰ δὲ Ψαριανὰ προχωρήσαντα πρὸς τὰ ἄλλα ἦλθον μόνον εἰς Ἀγίαν Μαρίναν, ὅπου κατέφυγε τὸ Τουρκικὸν τῶν 20 κανονίων, τὸ ὅποιον κατεστράφη ὑπὸ τοῦ μαρτίγου τοῦ Κανάρη, ὡς ἐν τῷ φυλλάδιῳ ἡμῶν (σελ. 39) εἶπομεν.

Τὸ φυλλάδιον ὁμοίως τοῦ Τσακιδοῦ μὴ ἀποβλέπον, φαίνεται, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τόσον, ὅσον εἰς τὰς λογικὰς συνεπεῖας, ἀνεκάλυψεν ἡμῶν καὶ ἐτέρων ἀντίρρασιν εἰπόντων ὅτι κατὰ τὸ Ἄρτεμίσιον πρῶτον πυρπολικὰ προσέβηλον τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ ἡμέραν καὶ ἱστοδρομαῶντα, ἐν τῷ ταῦτο, ὡς

λέγει τὸ φυλλάδιον τοῦ Τσαμαδοῦ, ὁ Πιπῖνος πρὸ ἐνὸς ἤδη ἔτους ἐν τῇ τῶν Σπετσῶν ναυμαχίᾳ ἔπραξεν.

Εἰς ταῦτα ἡμεῖς ἀπαντῶμεν ὅτι ὁ μὲν Πιπῖνος ἐν γρημμῇ εὐραθείᾳ ὤρμησεν ἐξ ἀνάγκης ἐναντίον ἐνὸς βρικήου, ἐπομένως τὸ ἔργον τοῦ Πιπῖνου ἦτο μερικὸν καὶ ὅλως τυχαῖον, ἡ δὲ κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυμαχία γενική, ἐν ἣ ὁ Κανάρης καὶ ὁ Νικόδημος τὸν ὅλον στόλον εἰς φυγὴν ἔτρεψαν καὶ τὴν νίκην τῷ Ἑλληνικῷ στόλῳ κατέσχεύασαν. Ἐντεῦθεν ἄρα φανερόν ὅτι ἡ μὲν τῶν Σπετσῶν ναυμαχία δὲν ἦτο γενική καὶ συστηματική, ἡ δὲ κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ γενική καὶ συστηματική καὶ παραδειγματική καὶ μοναδική· καὶ ἂν ὀρθῶς οἱ προσβάλλοντες κρείττονες λογίζονται τῶν ἀνθισταμένων, ἔπεται ὅτι τὸ ἐν Ἀργολικῷ κόλπῳ κατόρθωμα οὐ μόνον τοῦ κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἔλαττον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν Πάτραις ὑπὸ Μιχούλη καὶ Κοτζιά γενομένου· διότι ὁ μὲν Μιχούλης καὶ Κοτζιάς καὶ προσέβαλον καὶ ἔβλαψαν, ὁ δὲ Κριεζῆς, Τσούπας καὶ Παναγιώτας μόνον ἀντέστησαν.

Εἰς πρὸς τὴν καταστροφὴν δὲ τῶν Φαρῶν ζητεῖ τὸ φυλλάδιον (ἐν σελίδι 17) νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Φαριανοὶ κατεστράφησαν, διότι δὲν προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς συναδέλφους των οὐδ' εἰδοποίησαν αὐτοὺς, οἵτινες διὰ τοῦτο, καίτοι τὰ πλοῖά των ἔτοιμα ἔχοντες, δὲν ἔδραμον ὅμως εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

Ταῦτα δὲ λέγον τὸ φυλλάδιον δὲν ἐννοεῖ ὅτι καθιστᾷ τοὺς αὐτοῦ συμπολίτας ἐνόχους καὶ αἰτίους τῆς τῶν Φαρῶν καταστροφῆς!

Οἱ Φαριανοὶ τῇ ἀληθείᾳ, καίτοι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθόντες, οὐδέποτε τινα ὡς αἴτιον τῆς αὐτῶν καταστροφῆς κατηγορήσαν, ἀλλ' ὑπέφερον καὶ ὑποφέρουσιν αὐτὴν μεγαλοψύχως.

Οἱ πρόκριτοι τῶν Φαρῶν θεωροῦντες τὴν ἐκπλευσιν τοῦ στόλου σωτήριον ἔγραψαν πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ περὶ τῶν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου παρασκευῶν καὶ περὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν Κῆσσον καὶ τῶν Φαρῶν, καὶ ἐγνωμάτευον ἵτι ἡ

ἐκπλευσις τῶν στόλων τῶν τριῶν νήσων ἠδύνατο νῆ ματαιώ-
ση τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ. Τινὲς δὲ τῶν προ-
κρίτων, ὡς λέγεται, ἔγραψαν τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν Α. Κουντου-
ριώτην τὸν πρῶτον τῶν προϋχόντων Ἰδρας· οὗτος δὲ ἀπήντησε
πρὸς αὐτοὺς ὅτι ὁ Ἰδραϊκὸς στόλος ἦτο ἀδύνατον ἕνεκα ἀγρη-
ματίας νὰ ἐκπλεύσῃ.

Τοῦτο δ' ἀληθῶς ἐπεβεβαιούσι καὶ τὰ τότε ἐπίσημα ἔγ-
γραφα, ὧν ἐν τῶν προκρίτων Ἰδρας πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπὸ
21 Ἀπριλίου 1824 πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἡμῖν εἰρημένων ἀνα-
φέρομεν. « Βλέπομεν τὴν προτροπὴν τοῦ Σ. Σώματός σας διὰ
νὰ ἐτοιμάσωμεν τὰ πλοῖά μας· μὲ πόνον ὅμως τῆς ψυχῆς μας
σὰς λέγομεν, ὅτι μέρος μὲν ἐτοιμάζονται, μέρος δὲ εἶναι ἀδύ-
νατον νὰ ἐτοιμασθῶσι, καθὼς καὶ ἀδύνατον εἶναι τὸ κίνημα τοῦ
στόλου μας χωρὶς πρότερον νὰ ἔλθωσιν ἐνταῦθα τὰ χρήματα.
Δὲν ἀγνοοῦμεν τὰς ἐτοιμασίας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ δὲν μᾶς λαν-
θάνει ἡ ἀνάγκη διὰ νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν καὶ ματαιώσωμεν
ἐν καιρῷ τοὺς σκοποὺς του· διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν Σ.
Διοίκησιν νὰ κάμῃ πάντα τρόπον διὰ νὰ στείλῃ ὅσον τάχιον
νὰ παραλάβῃ τὰ χρήματα (τοῦ δανείου) καὶ νὰ πέμψῃ ἐνταῦ-
θα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν διορισμένην ἐκστρατεῖαν. » (1)

Οἱ Ψαριανοὶ ταῦτα καὶ τὸ ἑαυτῶν καθήκον γινώσκοντες
ἔπεμψαν τὸ ταχύπλουν των οὐχὶ εἰς Ἰδραν (διότι ἦτο διὰ
τοὺς λόγους τούτους πάντη περιττὸν) ἀλλ' εἰς τὴν Διοίκησιν
τοῦ ἔθνους· διότι τὸ ἐκτελεστικὸν κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον
ἐκίνει τὰς κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν δυνάμεις καὶ τὸν ἀριθμὸν
τῶν πρὸς ἐκπλευσιν πλοίων προσδιώριζε καὶ τὰ πρὸς τοῦτο
χρηματικὰ μέσα ἐχορήγει.

Οἱ δὲ παραστάται τῶν Ψαρῶν Ν. Βελασσάριος καὶ Ν. Λου-
μάκης καὶ ὁ Α. Ν. Ἀποστόλης ἐν Ναυπλίῳ τυχῶν καὶ ὁ Γ. Κα-
λαράτης, ἅμα ἔμαθον ὅτι ἡ Διοίκησις ἀπεράσισε νὰ στείλῃ
πλοῖα εἰς Κάσσον, προσελθόντες εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν, τὸ ὁποῖον

(1) Ἄρχει. γκαβέλιου τοῦ Βελαστικῆς 2496.

ἦτο ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Μικρούλη, ἐζήτησαν νὰ σταλῶσιν εἰς Ψαρά· διότι ἡ Κάσσος, ὡς ἔλεγον, κατὰ τὰς ἐκεῖθεν εἰδήσεις ἦτο ἤδη κατεστραμμένη, καὶ ἐπομένως ἡ ἐκεῖσε τῶν πλοίων ἀποστολὴ ἤθελεν ἀποβῆ, ὡς καὶ ἀπέβη, ματαίᾳ· διότι ἡ Κάσσος ἔπεσε μεταξὺ τῆς 25—27 Μαΐου, τὰ δὲ πλοῖα ἀπῆλθον ἐξ Ἰδρας καὶ Σπετσῶν τὴν 16 Ἰουνίου, τουτέστι μετὰ 20 ἡμέρας (1).

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκτελεστικὸν εἰς τοῦτο δὲν συγκατετίθετο, τότε οἱ ἀνωτέρω Ψαριανοὶ ἐζήτησαν τὰ πρὸς ὄπλισμόν τῶν πλοίων των. Τὸ ἐκτελεστικὸν ὅμως οὐδὲ εἰς τοῦτο συγκατετίθετο εἰπὸν ὅτι τὰ πλοῖα τῶν Ψαρῶν ἦσαν μικρά.

Ἐκεῖνα τότε ἀπήντησαν ὅτι διὰ τῶν χρηματικῶν μέσων τὰ πυρπολικὰ ἡμῶν αὐξάνοντες δυνάμεθα δι' αὐτῶν καὶ τῆς ἀνδρείας νὰ καταστήσωμεν τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ μεγάλα καὶ φοβερά. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ εἰς τοῦτο δυστυχῶς εἰσηκούσθησαν· λέγομεν δὲ δυστυχῶς· διότι εἴτε τὰ πλοῖα ἐκεῖσε διατάττοντο, εἴτε χρηματικὰ μέσχα τοῖς Ψαριανοῖς ἐδίδοντο, ἤθελον οὗτοι παρορμηθέντες ἐντεῦθεν ἐτοιμάσει τὰ πλοῖά των, ἅπερ ἐκπλέοντα ἤθελον ματαιώσει τὰ τοῦ ἐχθροῦ σχέδια, καὶ τὰ Ψαρά ἐπομένως δὲν θὰ κατεστρέφοντο. Ἡ Διοίκησις ὅμως ἀντὶ νὰ πράξῃ ἀμφοτέρω, δηλονότι καὶ τὸν στόλον ἐκεῖσε νὰ διατάξῃ καὶ τὰ μέσχα τοῖς Ψαριανοῖς νὰ χρηρηγήσῃ, ἢ τοῦλάχιστον τὸ δεύτερον, διέταξε τὰ πλοῖα τῶν συναδέλφων ἡμῶν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Κάσσον, ὡς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς τότε ἐποχῆς ἐπιβεβαιούσιν. Τὸ δὲ ταχύπλοον ἡμῶν ἐπανῆλθεν ἀπρακτον εἰς Ψαρά. Ἐκ τούτων δὲ φανερόν εἶναι ὅτι οἱ συνάδελφοι ἡμῶν ἀδίκως παρίστανται ὑπὸ τοῦ φυλλαδίου τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ τῶν υποβολέων αὐτοῦ ὡς αἴτιοι τῆς καταστροφῆς ἡμῶν.

Τότε λοιπὸν οἱ Ψαριανοὶ ὑπὸ τῆς Διοικήσεως ἐγκαταλειφθέντες, ἦτις καὶ τὰς μεγάλας τοῦ Σουλτάνου κατ' αὐτῶν παρεσκευάς καὶ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζεν (2),

(1) Ἄρ. 9, 25, 26 καὶ 28 τοῦ 404ου τοῦ Νόμου.

(2) Ν. Σπυριδίου ἱστ. Τόμ. Β. σελ. 50.

ἀπεράσισιν νὰ ἀνχλάθωσι τὸν ἀγῶνα μόνοι ἐλπίζοντες ὅτι καὶ κατστρεφόμενοι θὰ συντελέσωσι πως εἰς ματαίωσιν τῶν τοῦ ἐχθροῦ σχεδίων, ὡς καὶ ὄντως ἐγένετο. Κυρίως ὅμως τὰ Ψαρά οὔτε διότι ἐγκτελείφθησαν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως οὔτε ὑπὸ ἀδυναμίας ἔπεσον, ἀλλὰ δι' αὐτὸ λέγομεν ἐν σελίδι 52 τοῦ φυλλαδίου ἡμῶν, « ἀληθῶς ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ἡ περὶ τὴν πόλιν ἐχθρῶσις ἦν ἰδέα ὀρθότερα, καὶ ἡ ἐκπλευσις τοῦ στόλου σωτήριος », τὰ ὅποια καλῶς ἐννοούμενα ἤθελον καταστήσει τὴν τοῦ φυλλαδίου τοῦ Τσαμαδοῦ ἐρώτησιν (« διὰ τί δὲν ἐξῆλθεν ὁ στόλος τῶν Ψαρῶν ») ὅλως περιττήν· διότι ἂν τὸ ἡμῖσιν μόνον τῶν πλοίων καὶ τὰ πυρπολικά ἐξήρχοντο, ὁ ἐχθρὸς πάλιν ἀδύνατον ἦτο νὰ πλησιάσῃ, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς τὴν νῆσον νὰ ἀποβῆ. Ἄν δὲ τὰ Ψαρά δὲν κατστρέροντο, οὐδὲ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἔρια ἤθελον ἴσως ὀρισθῆ ὕπως ὠρίσθησαν! Διὸ νομίζομεν ὅτι οἱ ἀγωνιζόμενοι τὴν πτώσιν τῶν Ψαρῶν εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀποδώσωσιν, ἵνα ὑποδείξωσι τὴν ἐχυτῶν ὑπεροχὴν, πλανῶνται πλάνην μεγάλην· διότι καὶ αἱ Σπέτσαι καὶ ἡ Ἴδρα ἐν καιρῷ κινδύνου ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ψαριανῶν (1).

Οἱ Ψαριανοὶ ὅμως οὔτε τῶν συναδέλφων τῶν Σπετσιωτῶν τὴν πρὸς βοήθειαν φωνὴν παρήκουσαν, ἀλλ' ἀμέσως ἔπεμψαν μύστικα καὶ γολέτας πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν, οὔτε τὴν τῶν συναδέλφων τῶν Ἰδραίων περὶ βοήθειας αἴτησιν ἀπέκρουσαν, ἀλλ' ἐβεβαίωσαν αὐτοῖς ὅτι, πλησιάζαντος τοῦ στόλου, ἔχουσιν ἀπόφασιν, ὡς καὶ ἀληθῶς εἶχον, νὰ μεταβῶσιν ἐξ Αἰγίνης εἰς Ἴδραν πανστρατιᾷ, ἵνα συναποθάνωσι μετ' αὐτῶν.

Ἄρα γε δικαιοῦται τις νὰ συμπεράνη ἐντεῦθεν ὅτι ἡ Ἴδρα ἦτο ἀσθενεστέρα τοῦ ἡμίσεος τῶν Ψαρῶν; Ὡς λοιπὸν τοῦτο οὐδεὶς βεβαίως δύναται σημεῖον ἀδυναμίας τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Σπετσῶν νὰ θεωρήσῃ, ἀλλὰ φρονήσεως μᾶλλον, οὕτω καὶ τὴν τῶν Ψαρῶν καταστροφὴν οὐδεὶς δύναται σημεῖον ἄλλου ὑπε-

(1) Ἀριθ. 2325 φακέλλου τοῦ Ἰπουργείου τῶν ναυτικῶν, καὶ διαφέρει ἐπιστολαὶ Ἰδρας καὶ Σπετσῶν πρὸς τὴν ἀντιτροπὴν τῶν Ψαριανῶν.

ροχῆς νὰ ὑπολάβῃ. Τὸ φυλλάδιον ὅμως διαστρέφει ἡμεῖς καὶ παραξήγει καὶ ὡς πρὸς τὴν τῶν Ψαρῶν ἀνάκτησιν· διότι ἡμεῖς λέγοντες (ἐν σελίδι 56) «μετὰ τῶν συναδέλφων ἡμῶν Ἰδραίων καὶ Σπετσιωτῶν, ἐνωθέντος ἔξω Τήνου καὶ τοῦ Γ. Σαχτούρη μετὰ τῆς μοίρας του, ἤλθον τὴν 3 Ἰουλίου εἰς Ψαρὰ» δὲν θεωροῦμεν βεβασίως τὸ ἔργον τοῦτο ἴδιον ἀλλὰ κοινόν. Τὸ φυλλάδιον ὅμως τοῦ Γαλακτοῦ τὰ γεγονότα διαστρέψαν δὲν ἐνόησε, φαίνεται, ὅτι ἡμεῖς δὲν προεθέμεθα ἱστορίαν νὰ γράψωμεν (διότι αὐτὴ ἔχει πολλά, τὰ ὅποια οὐδὲ τοῦτο μνημονεύει) ἀλλ' ἐπίβρισιν ἀπλῶς, καὶ τούτου ἕνεκα ἀνεφέρωμεν γεγονότα μόνον, τὰ ὅποια ὡσάύτως τὸ φυλλάδιον διέστρεψεν, ὡς τὰ ἐν σελίδι 19—22, δι' ἃ παρατηροῦμεν ὅτι οὔτε ὁ Μισούλης διέταξεν, οὔτε κἀνέν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἐκεῖ διέμεινεν, ἀλλὰ, τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐλθόντος, ἀπῆλθον ἅπαντα.

Τὸ φυλλάδιον ὅμως καθάπτεται ἡμῶν καὶ ἀτομικῶς, ὅτι δῆθεν μετὰ χειρὶ ζόμεθα κομπασμοὺς καὶ μεγαλαυχίας καὶ ὑπερυψοῦντες τὰ Ψαρὰ προσβάλλομεν τοὺς συναδέλφους ἡμῶν καὶ τὸ ἔθνος!

Τὰ τοιαῦτα ἀληθῶς καὶ μακρὰν ἡμῶν καὶ γελοῖα ὕλως εἶναι· διότι ὅ,τι ἡμεῖς εἶπομεν εἶπον καὶ ἄλλοι, μάλιστα δὲ Εὐρωπαῖοι (1) καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ψαριανοῦ λαοῦ βέλτιον ἡμῶν ἐξυμνήσαντες καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν μοναδικὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα καὶ κολοφῶνα ἐθνικῆς δόξης ἀποκαλέσαντες!

Καὶ τῷ ὄντι ποῖος δὲν θυμιάζει καὶ δὲν ἐνθουσιᾷ ἀναγινώσκων ἐν τοῖς τότε ἐπιστήμοις ἐγγράφοις ὅτι οἱ τὰ παράλια τῆς μικρῆς Ἀσίας, Μακεδονίας καὶ τῶν νήσων κατοικοῦντες Τούρκοι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ πανικοῦ φόβου, οὕτως εἰπεῖν, ὥστε ἐγκαταλιπόντες τὰ παράλια, τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγροὺς των κατόκησαν τὰς τῶν ὄρεων κορυφὰς ζῶντες ὡς τὰ Θηρία! Καὶ ὅτι καὶ ἐκεῖ ὄντες ἐλαφροαγωγοῦντο ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν καὶ

(1) Souvenir de la Grèce pendant la campagne de 1825 par H. Lantier, Paris 1826. σελ. 137. καὶ πολλοὶ ἄλλοι διήγηται συγγραφεῖς.

σὺγχμάλωτοι καθημερινῶς ἐγίγνοντο· καὶ τέλος πάσης ἡσυχίας ἀποστερηθέντες καὶ ἀπελπισθέντες ἐκ τῶν ἀκατακλύστων καταδρομῶν αὐτῶν ἀνεφέροντο καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν Σουλτάνον παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τῶν μεγάλων τούτων δεινῶν! Καὶ ὅτι αἱ ἀναφοραὶ αὗται ἐπαυξήθεισαι μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Γσανταρλιού καὶ τοσοῦτων ἄλλων χωρίων καὶ πόλεων ἐκίνησαν καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς Σμύρνης Εὐρωπαίους προξένους νὰ γράψωσιν εἰς Ψαρὰ καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀποκόψῃ πολλῶν πασάδων τὰς κεφαλὰς μὴ δυνηθέντων νὰ ὑπερσπίσωσι τοὺς λαοὺς των καὶ νὰ διατάξῃ πρὸ ὀκτώ μηνῶν γενικὴν κατὰ τῶν Ψαρῶν ἐκστρατείαν! (1).

Ποῦτος δὲ δὲν ἐθρήνησε τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης νήσου! Καὶ λαοὶ καὶ ἡγεμόνες (2)! Ἡ Ἑλλάς αὐτὴν καὶ ἐθρήνησε καὶ κοινὴν συμφορὰν ἐθεώρησεν! Οὐχὶ ἡμεῖς ἀλλὰ τοῦ Μεσολογγίου τὰ χρονικά (ἀριθ. 54.) εἶπον ὅτι « ἔγραφον οἱ Ψαριανοὶ (ὡς καὶ ἔγραφον) εἰς τὸ Βουλευτικόν, ὅτι ἡ Σ. Διοίκησις ἄς λάβῃ φροντίδα περὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων μας, καὶ ἡμεῖς πηγαινόμεν νὰ ἀποθάνωμεν », ὅτι « τὰ ἔργα τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὴν ἀπαρδειγματίστον καρτεροψυχίαν τῶν Ψαριανῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων παραβαλλόμενα εἶναι παιδαριώδη. »

(Καὶ τῷ ὄντι καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γενναῖον φρόνημα ἀποδεικνύουσι πολλὰ, ὧν ἓν ἀναφέρομεν τὸ ἐξῆς, ὅτι ἡ Ἀγγελικὴ Τσακάλη, ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Ν. Παπαδημητρακάκης εἰς τῶν ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Κανάρη κατὰ τὴν τῆς Χίου ἐκστρατείαν ἀπέδρα ὑπὸ φόβου καταληφθεὶς, διέζευξεν αὐτὸν μὴ ἀξιοῦσα νὰ συζῆ μετὰ τοιοῦτου περιφρονημένου ἀνδρός).

Καὶ ὅτι « ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦδε τοὺς ἐγνώριζον ὡς Οὐλασσίους ἀκαταμαχίτους, σήμερον δὲ θέλουσι θαυμάσαι αὐτοὺς ὡς ἀνικητούς καὶ κατὰ ξηρὰν ἥρωας ».

(1) Ἀριθ. 2196 φακέλου τοῦ Βουλευτικοῦ.

(2) Ν. Σπυριδάδου ἱστορ. Τόμ. Β, σελ. 462.